
İmkânsız Dünyalar [*]

Impossible Worlds

TUĞBA YAVUZ

Independent Researcher

Received: 21.08.2020 | Accepted: 07.09.2020

Abstract: Language and thought have the ability to illustrate facts in various ways, as well as the power to construct what is by no means actual. This power has also been criticized as one of the main reasons for turning philosophy into metaphysical tangles. The basic motivations of the philosophers to reclaim the language since the beginning of the 20th century is to develop a philosophy that is closely linked to the factuality, as science does, by leaving metaphysics outside the door. However, the more the language and thought have been limited by reality the more the possibility of making philosophy gets harder. Indeed, attempts to develop a philosophy without metaphysics have been failed. In parallel with logical and mathematical developments, new philosophical approaches have been developed whose borders of metaphysics are broader than the former. This study focuses on one of these approaches which is the concept of “impossible worlds”.

Keywords: Impossible worlds, A. Meinong, David Lewis, metaphysics, semantics.

Giriş

Felsefe tarihinin bütününe kıyasla oldukça yeni olan mümkün ve imkânsız dünyalar düşüncesi, kadim varlık ve nesne tartışmasının bir devamı niteliğindedir. “İmkânsız dünya”, mümkün dünya fikrinden hareketle oluşturulmuş bir kavramdır. Mümkün dünya anlayışı, ilk olarak Leibniz’in içinde bulunduğumuz dünyanın mümkün dünyaların en iyisi olduğu (Leibniz, 2003, s.23/[53]; 38/[90]) savı ile karşımıza çıkmıştır. Asıl “mümkün dünyalar” tartışması 1960’larda Kripke ile başlayan süreçte modal mantık ve dünyalar semantiğinin geliştirilmesi ile gündeme gelir (Priest, 2008, s.33). Buna göre edimsel gerçekliğin bir parçası olmayan farklı fizik ve mantık yasalarını içerebilecek koşullara sahip bu dünyalar, gerçek dünyanın içermediği olgusal ya da kurgusal durumları, nesnelere ve bağlamları içeren dünyalardır. Örneğin, bu dünyanın bir nesnesi olmayan ya da bu dünya için “varolmayan bir nesne” olan “Pegasus”, “altın dağ”, “yuvarlak kare” vb. mümkün bir dünyanın, “yuvarlak kare” gibi bir ifadenin belirlediği bir nesne ise imkânsız bir dünyanın “varolan bir nesnesi” olabilir.

Çalışmamızın alt bölümlerinde, tarihsel arka plan verilerek klasik mantığın imkânsız dünyaları içermeye neden yetersiz kaldığı, matematiksel ve mantıksal gelişmelerle imkânsız dünyalar düşüncesinin nasıl güçlendiği ve bu dünyaların, içerdiği nesnelere ontolojik bağlanma gerektirip gerektirmemesine göre farklılaşan yaklaşımlara yer verilecektir. Sonuç bölümünde, modal mantığın geldiği nokta itibarıyla imkânsız dünyalara ait önermelerin semantik ayrımına varabilmeyi olanaklı kılmanın da verdiği avantajla, edimsel ve mümkün dünyaların yanında imkânsız dünyaların nesnelere de içerecek yeni bir metafizik oluşturmanın zemininin hazırlandığı savunulacaktır.

İmkânsız Nesnelere: Tarihsel Perspektif

İmkânsız nesnelere, imkânsız dünyaların içerdiği nesne ve olgu bağlamlarıdır. İmkânsız dünyalar düşüncesi oldukça yeni bir düşünce olmakla birlikte, imkânsız nesnelere üzerine tartışmalar bir hayli eskidir. Richard Routley (Sylvan), *Exploring Meinong's Jungle and Beyond* adlı yapıtında, bugün imkânsız dünyalar düşüncesinin hazırlayıcısı olduğunu söyleyebileceğimiz süreci, “Epikür’den modern zamanlara kadar uzanan”, “Reid ve Meinong’da gün yüzüne çıkan” ve “önemli fakat çoklukla bilinmeyen”

felsefi bir akım olarak değerlendirir (Routley, 1980, s.1). Bu akıma göre, “pek çoğumuzun olağan bir şekilde hakkında konuştuğumuz ve düşündüğümüz hem tekil hem de tümel nesnelere geniş bir çoğunluğu hiçbir şekilde var değildir” (Routley, 1980, s.1). Akımın en eski temsilcilerinden biri olan Epikürçüler, gerçekliğin büyük bir kısmının ya da tamamının kendisine dayandığı ve “aslında *lektan*ın tüm kategorilerini” içeren “uzay, zaman ve mekân gibi pek çok şeyi” varolan olarak nitelendirmediler.¹ “Ne uzay, zaman ve mekândan herhangi biri, ne de böylece, sayılar, kümeler ya da nitelikler gibi diğer önemli tümeller vardır; hiçbir önerme veya doğruluğun diğer soyut taşıyıcıları var değildir”. Bu gibi unsurlar, “söylemin, düşüncenin, niceliklerin ve bilhassa de niteliklerin nesnelere” (Routley, 1980, s.1). Epikürçü düşüncede yer alan bu unsurlar, bugün mümkün ve imkânsız dünyalar düşüncesi bağlamında tartışılmaktadır. Epikür’den modern zamanlara kadar süregelen bu tarihsel süreçte, mümkün ve imkânsız dünyalar düşüncesinin oluşumuna katkı sağlayan üç temel figürden bahsetmek gerekir. Bunlardan ilki Eski Stoa, ikincisi Thomas Reid (ö. 1796), sonuncusu ise Alexius Meinong (ö.1920)’dur. (Brentano’nun da önemli etkisini anmak gerekir ancak yaşadığı çağ ve düşünceleri itibarıyla Meinong’a olan yakınlığından ötürü burada sadece Meinong’dan bahsedilecektir.) Eski Stoa, Reid ve Meinong’un düşünceleri, klasik metafiziğin dışına çıkmakta, varolan olarak kabul edilmeyenlerin “var” ve “nesne” olduğunu söylemekte ve böylece bugünkü dünyalar metafiziği tartışmalarının tarihsel süreçteki zeminini oluşturmaktadır.

Eski Stoacılar göre, “Bir nesne *varolmasa bile* bir şey olabilir” (Caston, 1999, s.151). Bu düşünce, varlığın “bir şey” olma zorunluluğunu içeren Platoncu düşünceye aykırıdır. Stoa düşüncesine göre her şey bir bedendir ancak beden olmanın koşulu maddi bir yapıda olmak değildir. Örneğin, Tanrı da bedendir. Zihin, maddesel olmayan ve *bir şey* de olmayan “bedensizleri” (*asômata*) kavrayabilme kapasitesine sahiptir. Söz konusu bu

¹ *Lekta* veya *lektan* (İng. *sayable/s*) kelimesi Stoa felsefesinin önemli kavramlarından. Kelime anlamı, “işaret edilen veya ifade edilen şeyler” olup genel itibarıyla dile getirildiğinde “anlam içeren” ifade/leri karşılar. Stoa düşüncesinde her şey maddi/cisimsel yapıda olduğu için, *lektan*ın yapısı tartışma konusu olmuştur. Kavram ve etrafındaki tartışmalar için bkz. Çiğdem Dürüşken, “Stoa Mantığı”, Felsefe Arkivi, 1991, sayı 28, ss.287-308. Dile getirilen bir ifade üç unsur içerir: ifadenin kendisi (ses ya da işaret), ifade edilen nesne ve ifadenin doğru ya da yanlış olabilen içeriği. Bu sonuncusu *lektan* yani ifadenin anlamıdır ve cisimsizdir. Detaylı bilgi için bkz. Ekren, 2005, ss. 43-52.

bedensizler, dil ile ifade edilebilenler, yer, zaman ve boşluktur (Brun, 1997, s.59). “Bu dört tür varlık, bedenler (*sômata*) değildirler, bunlar cisimsizdirler (*asômata*) ve dolayısıyla var oldukları söylenemez. Yine de zorunlu olarak var olmaya devam ederler” (Sellars, 2010, s.185). Bedensizler her ne kadar herhangi bir türden varlık kipine sahip olmasalar da varlıklarının gerçek oldukları yadsınamaz. Bunlar, geçmiş ya da geleceğe değil ‘an’a aittirler. Bu bakımdan, geçmişte olmuş ya da gelecekte olabilecek herhangi bir şeyden daha gerçektirler (Sellars, s.185).

“Varolmayan ve varolmamış olan şeyleri”, ve “varoluşlarından bağımsız olarak nitelikleri (tümeller, kavramlar) kavrama gücüne” sahip olduğumuzu söyleyen Thomas Reid’e göre, “kavramak, bir şeyi kavramaktır” (Reid, 1895, s.403-404). Bir şeyi zihnin kavraması için onun bilfiil varolması gerekmez. İlk olarak Brentano’nun açıkça dile getireceği yönelimsellik tezi, örtük bir biçimde Reid’in felsefesinde de içerilir. “Zihin ve zihnin işlevini, “algılanan nesne ve nesnenin algısını” birbirinden ayırdığını söyler. Bir şeyi kavrama, hatırlama, sevme ve nefret etme, arzulama ve hoşlanmama” söz konusu olduğunda da nesneye ilişkin zihin edimiyle nesnenin birbirinden başka şeyler olduğunu öne sürer. “Gerçek ya da hayali, zihnin ona dair işleyişinden farklı olan bir nesne olmalıdır” (David, 1985, s.585). Nesnenin gerçek ya da hayali bir nesne olması, zihnin nesneye dair kavrayışından başka bir şeydir. Reid’e göre “varolmayanlarının en azından bir kısmı (yani hayal gücünün yaratıkları) zihne bağımlıdır” (Ekren, 2010, s.14). Reid, duyum, bellek ve imgelem arasında fark olduğunu, hepsinin zihnin farklı işlevlerini yerine getirdiğini söyler. “Duyum, nesnesinin mevcut varlığına, bellek geçmişteki varlığına işaret eder; fakat imgelem varlığına ya da olmadığına dair herhangi bir kanaati olmaksızın nesnesini çıplak olarak görür” (Reid, 1997, s.29). Zihnin bu üç tür işlevine uygun olarak da üç tür kavrayış vardır: “(1) varolan ve gerçek özlere sahip olan bireyler ya da ‘Tanrı’nın yaratıkları’ ancak bu özler (sadece bir bireyin vasıflarını bilebildiğimiz için) bizim tarafımızdan asla bilinemezler, (2) nominal özlere sahip olan (mesela üçgen gibi tümeller) genel sözcüklerin anlamları ve (3) hayali olanlar ya da hayal gücünün yaratıkları mesela Laputa Adası” (Ekren, s. 13-14).

İmkânsız dünyalar açısından en önemli figür ise Alexius Meinong’dur. “Meinong’un belki de en ayırıcı özelliği – önceki diğer teorilerle

kıyaslandığında- olağan rasyonalist teorilerde ya da modal mantıkta olduğu gibi nesnelere mümkün nesnelere sınırlandırmamış olmasıdır, imkânsız nesnelere de kucaklar” (Routley, 1980, s.3). 1904 tarihli “The Theory of Objects” adlı makalesinde Meinong, metafiziğin sadece varolanla ilgili olduğunu ancak varolmanın ya da olmamanın nesne olmanın bir gerekliliği olmadığını ileri sürer. Kendi savunduğu Nesnelere Kuramının, mevcut metafiziğin de ötesine geçerek, varolan, geçmişte varolmuş ya da gelecekte varolacaklar da dâhil olmak üzere bilginin tüm nesnelere ve varlıklarından bağımsız bir şekilde içerdiğini anlatır (Meinong, 1904, s.79). Meinong’un Nesnelere Kuramını şu maddelerde özetlemek mümkündür:

M1. Her ne olursa olsun –düşünülebilir ya da değil, mümkün ya da değil, tam ya da değil, hatta paradoksal ya da değil her ne olursa- bir nesnedir.

M2. Pek çok nesne var değildir ve pek çok durumda hiçbir şekilde var değildir veya her ne türden olursa olsun bir varlık formuna sahip değildir.

M3. Varolmayan nesnelere şu ya da bu yolla oluşturulmuştur ve az ya da çok belirli doğaları vardır ve dolayısıyla niteliklere sahiptir. Aslında çeşit çeşit niteliklere sahiptirler, bazen oldukça sıradan niteliklere, örneğin, sık alıntılanan altın dağ altındır. (...)

M4. Varoluş bir nesnenin tanımlayıcı niteliği değildir. (...)

M5. Her nesne, var olup olmamasından bağımsız olarak karakteristiklere sahiptir; ya da daha öz bir şekilde, öz, varlığa önceldir. M6. Nesne, kendisini tanımlayan karakteristik özelliklere sahiptir. Örneğin, yuvarlak kare, yuvarlak ve kare olarak nitelendirilen bir varlık olarak hem yuvarlak hem de karedir. (...) (Routley, 1980, s.2-3).

Herhangi bir koşulla koşullanmaksızın, zihnin yöneldiği, nitelikleri üzerinden bilginin konusu olabilen her şey varlık ya da varoluş sahibi olmasından bağımsız olarak Meinong’un Nesnelere Kuramında içerilir. Bu kuram, ilk aşamada benimsemese, hatta temel mantık yasalarını ihlal ettiği yönünde ağır eleştirilerin hedefi olsa da mümkün ve imkânsız dünyalar düşüncesinin oluşumuna önemli katkı sağlamıştır. Özellikle 20.yy’ın başından itibaren güç kazanan, doğruluk ve anlamın göndergeyle belirlendiğini savunan, “klasik mantıkla da iş birliği halinde olan referans kuramı”na karşı bir eleştiri niteliğinde olan Meinong’un Nesnelere Kuramı yüzyılın sonlarına doğru daha fazla önem kazanmaya başlayacaktır.

İmkânsız (Normal-Olmayan) Dünyalar

Mümkün bir dünya, bu dünyanın olduğundan başka türlü olabilecek hallerini içeren bir dünya olarak düşünülürken, imkânsız bir dünya bu dünyanın olmuş olamayacağı hallerini içeren bir dünya olarak düşünülür. Örneğin bu dünyada “pembe bir köşk”, mümkün bir dünyada “sırça bir köşk”, imkânsız bir dünyada ise “yuvarlak kare kubbeli bir köşk”ün varlığından söz edilebilir. Bu dünyanın da içinde yer aldığı mümkün dünyalar mantıksal olarak “normal”; imkânsız dünyalar ise, mantıksal olarak normal-olmayan dünyalar şeklinde düşünülür. İmkânsız yani mantıksal olarak mümkün olmayan dünyalarda Üçüncü Halin Olanaksızlığı ya da Çelişmezlik İlkesinin geçerli olmadığı durumlardan bahsedilebilir. Bununla birlikte fizik yasalarının bu dünyadan farklı olduğu durumlar her iki dünya için de söz konusu olabilir. (Priest, 2005, s.15)

İmkânsız dünyalar düşüncesinin oluşumuna öncülük eden ilk isim, mümkün dünya fikrini imkânsız dünyalara dek genişleten David Lewis'tir (d.1941-ö.2001). Lewis, imkânsız dünyaları ayrı bir kategori olarak düşünme de mümkün dünyaları edimsel dünyanın olmuş olduğu, olabileceği, olmadığı ya da olamayacağı halleri şeklinde ele alarak imkânsız dünyaları içerecek bir mümkün dünya tasavvuru geliştirmiştir. Buna göre dünya, içerdiği olgu bağlamları ve nesnelere birlikte olduğundan daha başka olabilir ya da hiç olmadığı ve olamayacağı gibi olabilir yahut da tüm varolanların hepsi hiç olmayabilirdi. Lewis “dünyalar çokluğu” olarak bahsettiği bu düşüncesini *modal gerçeklik* olarak adlandırır (Lewis, 1986, s.1-2). Şeylerin bu sonsuz şekilde farklı olabilme ihtimalini gündelik dilin yorumlara izin veriyor olması ile açıklar. “Gündelik dil, yoruma izin verir: şeylerin gerçekte olduğu şeklin yanı sıra olabilecekleri pek çok durum vardır” (Lewis, 1973, s.84). Diğer bir ifadeyle, şeyler pek çok farklı şekilde betimlenebilirler. Aristoteles, “Sokrates’in öğrencisi” olarak betimlenebileceği gibi, “Büyük İskender’in hocası” olarak, “ilk muallim olarak”, “mantığın kurucusu” olarak, “sınıftaki öğrencilerin en çok bildiği filozof” olarak ve daha pek çok farklı şekilde betimlenebilir. Yalnızca nesnelere değil olgu bağlamları da farklı betimlemelerle ifade edilebilir. Örneğin “sıranın üstündeki silgi”, “defterin yanındaki silgi” olarak, “şu an bakıyor olduğum nesne” olarak, “yarın nerede olacağını bilmediğim cisim” olarak ve daha pek çok farklı bağlamda ele alınabilecek şekilde betimlerle olgu bağlamla-

rından bahsedilebilir. Kullanılan gündelik dil buna imkân tanıdığı gibi, hiç varolmayan ya da olduğu gibi olmayan veya olamayacak olan nesne ve olgu bağlamlarını da kurabilecek yapıdadır. Örneğin, “Burada bu satırları yazıyor olmasaydım, sırça köşkümdе kahve içiyor olurdu” şeklinde mümkün bir ifadenin yanı sıra, “Burada bu satırları yazıyor olmasaydım, Babil’de güneş altında kartopu oynuyor olurdu” şeklinde imkânsız bir cümle kurmaya da olanak sağlar. Şeylerin farklı hallerini temsil eden bu nesnelere mümkün nesnelere ve bu nesne kümelerine de mümkün dünyalar denilebilir. Lewis’in mümkün dünyalar tanımı, imkânsız dünyalar düşüncesini de içinde barındıran bir tanımdır, imkânsız dünyalar, ona göre, mümkün dünyaların bir alt kümesidir.

Takashi Yagisawa, Lewis’in “dünyanın olabileceğinden başka yollar vardır” argümanını “imkânsız dünyalar” olarak adlandırır ve bunun “genişletilmiş bir argüman” olduğunu söyler (Yagisawa, 1988, s.183). Benzer şekilde Franz Berto, “mutlak imkânsızlık durumlarının temsili” olarak değerlendirdiği “dünyanın olmuş olamayacağı” halleri imkânsız dünyalar olarak düşünür. Mutlak imkânsız olanın sınırları, neyi mutlak zorunlu olarak nitelediğimizle ilgilidir. Bu sınırlar ise, genel itibarıyla, mantıksal ve matematiksel olanaklılık, zorunluluk ve imkânsızlığın sınırları ile belirlenir: “örneğin, Hesperus’un Phosphorus olmasının zorunluluğu” (Berto, 2017, s.1280).

Mantıksal olarak, aşağıda zeminini açıklayacağımız, normal ve normal-olmayan şeklinde ayrılımlarının yanında, hakikate olan yakınlığına nispetle mümkün ve imkânsız dünyaları ayıran düşünürler de vardır. Mark Jago, içerdiği nesne ve olgu bağlamları edimsel dünyadakilerle benzer olanları hakiki dünyalar olarak ele alır ve bu hakiki bağıntılara sahip mümkün dünyaları *hakiki modal gerçeklik* olarak adlandırır. Öte yandan, nesne ve olgu bağlamları edimsel dünyadakinden farklılık gösterenleri “*ersatz*” dünyalar olarak adlandırır. *Ersatz* dünyalar, söz konusu bu nesne ve olgu bağlamlarını ontolojik olarak değil fakat ancak dilsel ve resimsel olarak temsil eder. Örneğin kanatlı bir at çizmek ya da kanatlı attan bahsetmek gibi. Jago, her ne kadar kendi düşüncesine göre *ersatz* dünyaların ontolojik içerime sahip olmadığını söylese de *ersatz* dünyaların içerdiği nesne ve olgu bağlamlarını ontolojik olarak içerdiğini yani örneğin kanatlı atın böyle bir dünyada hakikaten var olduğunu savunanlar olduğundan da

bahseder (Jago, 2014, s.99-100). Diğer bir görüş ise, hem mümkün hem de imkânsız dünyaların, bu dünya gerçekliğinden tamamen farklı olmalarından ötürü *ersatz* olarak kabul edilmesi gerektiği görüşüdür. Mümkün ve imkânsız dünyaların, bu dünyadan farklı olmak bakımından benzer nesne ve olgu bağlamlarını içeriyor olduğu tezi “denklik tezi” (İng., *parity thesis*) olarak anılır. Denklik tezinin pek çok savunucusu arasında, Berto, Rescher ve Brandom, Priest ve Yagisawa vardır. “İmkânsız dünyalar *ersatz* dünyalar olarak ele alınması gerektiğinden ötürü, ya denklik tezini kabul eder ve tüm dünyaları *ersatz* olarak” ele alırlar yahut da “denklik tezini reddeder ve mümkün dünyaların hakiki dünyalar olduğu fakat imkânsız dünyaların *ersatz* dünyalar olduğu şeklinde karma bir düşüncüyü” benimserler (Jago, s.110). Bu durumda, mümkün ve imkânsız dünyalara ilişkin üç temel görüş ayrılığı olduğunu söyleyebiliriz: İmkânsız dünyaların da mümkün dünyalar olduğunu düşünenler; mümkün dünyaların da hakiki olmamasından ötürü *ersatz* dünyalar olduğunu düşünenler; ve nihayet mümkün ve *ersatz* dünyaların farklı kategoriler olduğunu düşünenler.

Mümkün ve imkânsız dünyalar, içerdikleri nesne ve olgu bağlamları bakımından hem edimsel dünyadan hem de birbirlerinden farklı dünyalar olarak ele alındığında, imkânsız nesnelere ne gerçek ne de mümkün bir dünyada varolmayan ve varolamayacak olan nesnelere olduğu söylenebilir. İmkânsız nesnelere, normal-olmayan dünyaların sakinleridir. Gerçek yani edimsel dünyada olduğu gibi, mümkün yani normal dünyalarda da mantık yasaları geçerlidir. Bu yasalardan biri zorunlulaştırma yasasıdır (İng. *necessitation rule*). Zorunlulaştırma yasasına göre (AV-A) gibi bir önermenin geçerli olduğu yerde, bu önermenin aynı zamanda zorunlu olduğu da söylenebilir. Ancak normal-olmayan dünyalarda bu kural geçerli değildir. Edimsel ve mümkün dünyalarda doğruluğun teminatı özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı yasalarıdır. Oysaki normal-olmayan dünyalarda bu yasaların geçerli olmadığı durumlardan bahsedilebilir. Yani hem A'nın hem de -A'nın aynı anda doğru veya yanlış olabileceği durumlar söz konusu olabilir. Böyle bir durumda $\Box(AV-A)$ geçerli olamayacak yani zorunlulaştırma kuralı uygulanamayacaktır. Dolayısıyla $\Box\Box(AV-A)$ denilmesi de mümkün olamayacaktır. “Zorunlulaştırma Yasasının başarısızlığı, belki de normal olmayan sistemlerin en ayırıcı özelliğidir.” Mantıksal doğruluk normal olmayan dünyalarda geçerli olmayabileceğinden bu yasa

başarısız olur. “Normal olmayan dünyalar, bu durumda, ‘mantığın geçerli olacağına garantisinin olmadığı’ dünyalardır” (Priest, 2008, s.68). Bu durum için şöyle bir örnek düşünülebilir: içinde yaşadığımız gerçek dünyada suyun kaynama noktasının 100 °C olduğu doğru ve dolayısıyla zorunlu iken, öyle bir dünya düşünülebilir ki suyun kaynama noktası 70 °C olabilir. Fakat bu, tüm mümkün dünyalarda doğru olmadığı için zorunludur denilemez. Dolayısıyla söz konusu böyle bir dünya için suyun kaynama noktasının 100 °C olduğu doğru ancak zorunlu bir gerçeklik olmayacaktır.

İmkânsıza Ontolojik Bağlanma

Dünyamızdan farklı içerimlere sahip mümkün ve imkânsız dünyaların salt dilsel ve imgesel varlıklar mı olduğu yoksa ontolojik bağlanmayı gerektiren varlıklar mı olduğu bir diğer tartışma konusudur. Lewis, bu dünyaların varlık türü bakımından içinde yaşadığımız dünyadan farklı olmadığını düşünür. Diğer dünyaların nesne ve olgu bağlamlarının bu dünyadakilerden farklı oldukları doğrudur ancak bu farklılığı birini gerçek diğerini mümkün ya da imkânsız olarak nitelendirmemizin nedeni yalnızca birinin içinde yaşıyor olmamızdır. Bu bakış açısıyla, mümkün ya da imkânsız dünyaların sakinleri için de kendi dünyaları gerçek bizim edimsel dünyamız ise mümkün bir dünyadır. Dolayısıyla bu dünya ne kadar hakiki ise mümkün ve imkânsız dünyalar da o kadar hakiki dünyalardır. Dilsel bir yapıya indirgenemeyecek bir kendiliğe sahiptir ve ontolojik bağlanma gerektirirler. (Lewis, 1973, s.85-86; 1986, s.2-3)

Quine’in ontolojinin varolanla değil neye “vardır” denildiğiyle ilgili olduğunu anlattığı “On What There Is” başlıklı makalesine karşılık olarak R. Routley, “On What There Is Not” başlıklı bir makale kaleme almış ve burada, mümkün ya da imkânsız dünyalılarla ilgili söz konusu sorgulamanın varlıksal değil öznel bir sorgulama olduğunu altını çizmiştir. Gerçekte neyin varolan ya da varolmayan olduğunun değil, ontolojik kuramlarınıza neyi varolan ya da varolmayan olarak dâhil ettiğimize dair bir sorgulamanın yapılması gerektiğini öne sürer. “Azaltabileceğimiz ya da artırabileceğimiz, varolanlar değil fakat varolduğunu söylediklerimizdir, ne hakkında konuşmayı (seçtiklerimiz), ve şu ya da başka yolla teorilerimizin bizi bağladığı her bir şeylerdir” (Routley, 1982, s. 153). Routley’in bu yorumu, varlığın değil fakat düşüncenin bir izdüşümü olan, normal-olmayan dünya-

ları görünür kılan dilin varlık nispetinde bulunan öğelerine ilişkin bir eleştirisi gibi görünmektedir. Zira dil ve düşünce, olgusal olmayı kurgulayarak görünür kılabilir. Sherlock Homes'un varlık kategorileri arasında sorgulanmasını sağlayan, Arthur Conan Doyle'ın olgusal olanın ötesindeki kendi kurgusunu kaleme almış olmasıdır. Bu aşamadan itibaren asıl sorun, Sherlock Holmes'un varolup olmaması değil, dilde varedilen bu nesnenin kabul ettiğimiz ontolojide içerilip içerilmeyeceği ya da bu ve bunun gibi nesnelere içerecek bir ontolojik anlayıp oluşturup oluşturmayacağımızla ilgilidir. Dolayısıyla neyin varolduğu, dilsel zeminde bir şeye “vardır” demekle değil, ontolojiye nerede sınır çekileceğiyle ilgilidir.

Yönelimsel ifadeler ve göndergen adlar dışında imkânsız dünyalar hakkında konuşabilmenin olanağı, koşullu önermeler (içermeler) ve karşıt olgusal önermeler yoluyla. Koşullu önermelerde koşul eklemi doğru kullanıldığında mantıksal olarak doğruluğu koyucu bir fonksiyona sahipken yanlış ya da ilgisiz kullanılması halinde yanlış, çelişik ya da doğruluğu denetlenemeyen sonuçlara götürebilir (Lewis, 1982, s.434). Yahut da öyle bazı ifadeler vardır ki, kendisi doğru iken değil de doğrudur ya da yanlış değildir. Dialektiklerin savunduğu üzere “bazı çelişikler gerçektir” (Jago, s.104).

Karşıt olgusal önermeler, gerçek dünyadaki nesne ya da olgu bağlamlarının mümkün ya da imkânsız bir dünyada olduğu hali dile getiren önermelerdir. Örneğin, “Dinazorlar bugün hayatta olsaydı, sebzeyle besleniyor olurlardı”. Bu türden bir önerme, edimsel dünyada şimdi ve burada olan bir nesne için de düşünülebilir. Örneğin, “Kedi koltuğun üstünde uyuyor olmasaydı, başkent semalarında yüzüyor olurdu”. Bu gibi önermelerle ilgili temel sorun doğruluk değerlerinin nasıl tespit edileceğiyle ilgilidir. Nathan Salmon (d.1951), “yapısal olarak zorlu” diye adlandırdığı ve karşıt olgusal ya da olumsuz varoluşsal ifadeleri içeren bu türden önermelerin doğruluk değerini belirlemek, bir anlam ifade eden etmeyenden ayırmak için “Varolmayanın Seçimi/Dışlaması Kuramı” (İng. *The Choice/Exclusion Theory of Nonexistence*) şeklinde adlandırdığı bir kuramdan bahseder. Bu kuram, “belirli betimlemeleri, göndergesi olmayan özel isimleri veya diğer göndergesiz terimlere sahip cümlelerin hepsini kapsayacak şekilde uygulanır”. Söz konusu bu türden ifadeleri içeren önermeler hem doğru hem yanlış ya da ne doğru ne de yanlış olabilirler. Örneğin, “Sokra-

tes vardır” veya “Sokrates var-değildir”. İki önerme de hem doğru hem de yanlış ya da ne doğru ne de yanlış olarak düşünülebilir. Varolmayanın Seçimi/Dışlaması Kuramı, olumsuz varoluşsallara teslim olmadan sorunu çözme iddiasındadır. Örneğin ”Sokrates var değildir” ve Pegasus var değildir” gibi olumsuz varoluşsal önermeleri sezgisel olarak birbirinden ayırır. “Bir yandan gerçek olumsuz varoluşsalları göndergede bulunmayanlarla aynı şeyi (ya da şeyleri) ifade edenler olarak eşitlerken, diğer yandan ortak bağlamda nasıl bulduklarını dikkate alarak semantik olmayan farklılıklarını gözetir (Salmon, 1998, s.310). Başka bir ifadeyle, imkânsız dünyalara ait önermelerin doğruluk değerlerinin belirlenmesi, sezgisel olarak mümkün ve edimsel dünyadaki olumsuz varoluşsal veya göndergeden yoksun önermelerle karşılaştırmasını yapmak yoluyla olabilir. Lewis, kimi karşıt olgusal önermelerin doğruluğunu semantik ayrımlardan yola çıkarak tespit etmenin mümkün olduğunu söyler. Örneğin, “eğer en büyük asal sayı p olsaydı, p!+1 asal olurdu” veya “eğer en büyük asal sayı p olsaydı, p!+1 bileşik sayı olurdu” önermeleri doğru ve anlamlı iken “eğer en büyük asal sayı p olsaydı, 6'nın katı olurdu” veya “eğer en büyük asal sayı p olsaydı, domuzların kanatları olurdu” önermelerinin doğruluk değerleri hakkında anlamlı bir şekilde yorum yapmak mümkün olmayabilir (Lewis, 1973, s.24). O halde, imkansız dünyalara ait önermelerin bir kısmına ilişkin anlamlı ya da geçerli gerekçelendirmeler söz konusu olabilirken, böyle bir gerekçelendirmenin söz konusu olamayacağı önermeler de vardır ve bunların neden yanlış ya da anlamsız olduğuna ilişkin herhangi bir açıklamaya gerek yoktur. Doğruluğuna ilişkin herhangi bir açıklamanın yapılamayacağı önermeleri Lewis, elemanları boş kümenin elemanı (örneğin Pegasus, kanatlı atlar kümesinin yani bir boş kümenin bir elemanıdır) olmasından ötürü “boş olarak doğru” (İng. *vacuously true*) önermeler olarak tanımlar.

Kendileri yoluyla nesneyi bilmemizi sağlayan özelliklerin ait olduğu tanım kümesi, nesnenin ait olduğu dünyaya işaret eder. Herhangi bir nesnenin kendisine ilişkin özellikler gerçek dünyada yer alan varlıklara aitse, özellikler de gerçek dünyaya aittir. Buna mukabil, özellik gerçek-olmayan olasılıkların bir kümesi ile tanımlanırsa, özelliğin gerçek-olmayan dünyada varolduğu söylenebilir. Gerçek dünya, gerçek özelliklere sahip nesnelerin mekânıdır. Öte yandan, Yagisawa'ya göre, gerçek olmayan

özelliklere sahip nesnelere mekânı “mantıksal uzay”dır. “Mantıksal uzay tüm ihtimalleri içerir” (Yagisawa, s.180). Bu ihtimaller imkânsız nesnelere taşıyıcıları olduğu nitelikleri de içerir. Örneğin, “çift asal sayı olma özelliği ve 4’ün karekökü olma özelliği tam olarak aynı olasılığa sahiptir, yani iki sayısı. Şu özelliklerse hiçbir olasılığa sahip değildir: üç kenarlı beşgen olmak, en büyük asal sayı olmak, evli bir bekâr olmak, erkek kız kardeş olmak; hareket etmeden koşmak, bizim mantıksal uzayımızda hiçbir yerde varolmamak; her özelliğe sahip olmak; karın hem beyaz olması hem de olmaması” (Yagisawa, s.190-191).

Dünyalar Metafiziği ve Semantik Sorun

Metafiziğin varlığın varlık olmak bakımından incelenmesi olduğunu akıldan tutarak, imkânsız dünyalar metafiziğinin de imkânsız dünyaların içerdiği nesne ve olgu bağlamlarının ne türden varlıklar olduğu temelinde yapılan bir sorgulamayı içerdiğini söyleyebiliriz. Lewis’in modal gerçeklik anlayışı çerçevesinde, gerçek, mümkün ya da imkânsız varlıkların türce farklı olsalar da varlık olmak bakımından bir farkları olmadığı yukarıda ifade edilmişti. Lewis’e göre, niceleyici kapsamında mümkün bir varlıktan bahsetmek, bir olasılığın varlığından bahsetmektir. Örneğin “tek boynuzluların mümkün olduğunu söylemek tek boynuzlular olan bazı mümkünler olduğunu söylemektir; tek boynuzlular mümkündür; o halde tek boynuzlu olan bazı mümkünler vardır (Yagisawa, s. 181). Yagisawa, bu türden nesnelere mekânının “mantıksal uzay” olduğunu söyler. Mantıksal uzay, yalnızca mümkünleri değil imkânsız nesnelere ve dolayısıyla imkânsız dünyaları da içerir (Yagisawa, s.184-185). Bir şey, mümkün ya da imkânsız, ne türden bir varlık türüne sahipse, zorunlu olarak sahiptir. Yani zorunu olarak mümkün ya da zorunlu olarak imkânsızdır. “Bu felsefi argümanın her iki tarafını birlikte ele alırsak, bir yerde, imkânsız olan bir şey hakkında düşünmeye başlayacağız” (Jago, s.1). Bir diğer ifadeyle, imkânsızın neliği ve nasılığı üzerine düşünmeye başlayacağız. Oysa felsefe tarihi boyunca imkânsızın yani çelişğin düşünülmemesi savunulmuştur. Temelinde metafiziksel ve teolojik kaygıların olduğu söylenebilecek bu savunu, edimsel dünyaya ait olmayan türden varlıkların bütünüyle yadsınması veya onlar lehine fiili gerçekliğin yadsınmasıyla sonuçlanmıştır.

Bilimler söz konusu olduğunda, başlangıç itibarıyla varolmayan hatta

imkânsız olandan hareket edildiği ve bu varolmayan veya imkânsız olanın üzerinde düşündükçe, çalışıkça bir varolana dönüştüğü ya da zemin teşkil ettiği pek çok örnek bulunabilir. Elektriğin hiç olmadığı zamanlarda, suyun elektriğe dönüşme olasılığı pek çok insan için muhtemelen imkânsızdı; oysa bugün en sıradan olgulardan biri. Böyle bakıldığında, verilen örneklerin de yardımıyla, nasıl ki varlığın kendi içinde aktüel olandan olmayana doğru bir hiyerarşisinden bahsedilebiliyorsa, mümkünden imkânsıza hatta imkânsızın da kendi içinde bir hiyerarşisi olduğundan bahsedilebilir. (Jago, s.9).

“Son 20 yılda filozoflar mümkün dünyalara hatta mümkün dünyaların sakinleri olan mümkün bireylere referansta bulunmak için çok daha fazla analizler sundular” (Lewis, 1986, s.3). Bu analizler imkânsız dünyalar için de açıklayıcıdır ve imkânsız dünyalar semantiğine olanak tanıyacak mantıksal gelişmeleri içerir. İmkânsız dünyalar metafiziğinin geliştirilmesinin, bu dünyaların semantiğine kapı aralaması kaçınılmazdır. Zira “semantik, metafizik temeline dayanır” (Lewis, 1986, s.15). “Semantik geçmişi bütünüyle anlamak için, dünyaların neler olduğu ve nasıl yansıttıklarının metafizik öyküsüne ihtiyacımız” vardır (Jago, s.98). Bu bakımdan Lewis’in modal gerçekliğinin öncülüğünde imkânsız dünyalara dair yapılan tartışmalar oldukça önemlidir. Metafizik bir temel üzerine inşa edilen semantik anlayış, bu nesnelere nesne kuramlarında içerilmesine meşruiyet kazandırır.

İmkânsız dünyaların nesnelere nesne kuramlarında meşru bir biçimde yer alması büyük avantajlar sağlar. Lewis bunu, matematikçilerin küme kuramı yoluyla bilinmeyen pek çok şeyi kabul ederek içinden çıkamadıkları matematiksel sorunların çözümünde geniş bir hareket alanı elde etmelerindeki avantaja benzetir ve Hilbert’in küme-kuramsal evreni matematikçiler için cennet olarak adlandırması gibi, mümkün dünyaların kabulünü felsefeciler için bir cennet olarak düşünür. “Yaptığımız şeylerin gerçekleştirilmemiş kavramsallaştırmaları” mümkün ve imkânsız dünyaları içeren bir cennettir ve ontolojik bağlanma gerektirmez. “Eğer biz olasılıkları konuşmanın getireceği kuramsal faydaları istiyorsak, dürüst bir unvan kazanmanın en kolay yolu bu türden konuşmaları- edebiyat (-ı kabul ettiğimiz) gibi- kabul etmektir (Jago, s.3-4). İmkânsız dünyalara ilişkin böyle bir kabul, metafiziksel olarak, mümkün dünyaları kabul etmekten daha büyük zorluk içermez (Nolan, 1997, s.561)

Yaklaşık olarak son 50 yıl öncesine kadar başta teolojik olmak üzere çeşitli kaygularla yer verilmeyen mümkün ve imkânsız nesnelere meşru nesne olarak tanınmak ve dünyalar metafiziği geliştirmek yalnızca felsefi ve mantıksal gelişmelerdeki sürecin ağır ilerleyişi sebebiyle değil, matematik ve bilimlerdeki gerekli olgunlaşmanın şimdiye tekabül etmesi sebebiyledir. Yine de, özellikle bilimlerde ve elbette edebiyat ve sanatta hem mümkün hem de imkânsız nesne ve olgu bağlamlarına yer verildiğini görmek mümkündür. “Her şeyin geçerli olduğunu çıkarmak için görünürde doğru olmayan, tutarsız olan pek çok durum ve teorinin olduğu görünür.” Örneğin, bir güneş sistemi modeli olan Bohr’un atom kuramı. Bu kuramda Bohr, çelişik olan iki şeyi bir araya getirdi, zira birbiriyle çelişen iki şey “hesabın çalışması için bir bütün olarak gerekliydi”. “Atomun davranışını belirlemek için Bohr standart Maxwell elektromanyetik eşitlikler varsaydı. Fakat aynı zamanda enerjinin yalnızca ayrık paketlerde (quanta) gelebileceğini farz etti.” Her ne kadar bu hesap yöntemi özünde tutarsız olsa da “tahminlerinin birçoğu olağanüstü şekilde doğrulandı” (Priest, 2008, s.74-75). Bohr’un atom modelinin büyük bir kısmının bugünkü fizik açısından muteber olmadığı biliniyor. Ancak modelinde başlangıç itibariyle iki çelişikten yola çıkarak doğru bir sonuca varmış olduğu bir gerçek. Bilimden bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkün. Öte yandan, imkânsız dünyalara ait tüm önermelerin bilim yoluyla kanıtlanmasını beklemek mümkün olmadığı gibi gerekli de değildir. Sezgisel olarak ya da edimsel olana ilişkin mevcut bilgilerden hareketle uslamlama yoluyla imkânsız önermelerin anlamsız ya da anlamlı olduğu belirlenebilir. Örneğin, matematiksel olarak bugün dairenin karelenmesinin yani dairenin etrafına daireyle aynı alana sahip bir kare çizilmesinin imkânsız olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, “Eğer daireyi karelemek mümkün olsaydı, matematik hesaplamalar bugün olduğundan daha kolay olurdu” veya “Eğer daireyi karelemek mümkün olsaydı, en küçük asal sayı 4 olurdu” önermelerinin her ikisi de imkânsız bir duruma ilişkindir. Yine de ilkinin ikincisine nispetle semantik açıdan daha doğru olduğunu yahut da ilkinin doğru, ikincisinin yanlış olduğunu söylemek mümkündür. Benzer şekilde, karşıt olgusal önermeler için de doğruluk değerlendirmesi yapılabilir. Örneğin, “Eğer kediler evcilleştirilmemiş olsaydı, bugün nesillerini sürdürüyor olmazlardı” önermesi ile “Eğer kediler evcilleştirilmemiş olsaydı, Afrika Kıtası Kuzey Kut-

bunda yer alırdı” önermeleri imkânsız durumları içeren karşıt olgusal önermelerdir. Bu iki önermenin de ilkinin ikincisine göre semantik açıdan daha doğru olduğu söylenebilir.

Sonuç

Görüldüğü üzere, imkânsız dünyalara ait önermelerin semantik değerlerinin belirlenebilmesinin yolları vardır. Bunlardan biri, tıpkı mümkün dünyalarda olduğu gibi, imkânsız dünyalarda da içerik hesaba katılmadan niceleyicinin etki alanı üzerinden mantıksal yazımın kurallarını uygulayarak doğruluk değerinin belirlenmesi; diğeri ise, anlam gözetilerek, hiyerarşik olarak doğruya en yakın olanın, uzak olandan daha doğru olduğu şeklindedir. İlk düşüncüyü savunanlar arasında D. Lewis ve Yagisawa, ikinci düşüncüyü savunanlar arasında Nolan vardır. Önerinin ötesine henüz geçememiş her iki yaklaşımın da oldukça yeni ve tartışılmaya devam edilen yaklaşımlar olduğu belirtilmelidir. Edimsel dünyaya nispetle geçerlilik denetlemesi yapılmasından ve burada geçerli mantık ve fizik yasalarından hareket ediliyor olmasından ötürü, Priest bu yaklaşımların mümkün dünyalara uygulanabilse de imkânsız dünyalar söz konusu olduğunda bahsi geçen mantık yasalarını devre dışı bırakmanın daha kullanışlı bir yol olduğu düşüncesindedir (Priest, 2016, s.173). Ne var ki bu düşünce, mevcut mantık yasalarını bir kenara bırakmak, hangi yasaların kullanılması gerektiği ya da imkânsız önermelerin doğruluklarının nasıl belirlenmesi gerektiğiyle ilgili bir çözüm içermiyor.

İmkânsız dünyaların nesne ve olgu bağlamlarının dile getirildiği ifadeler, her ne kadar anlam taşısa ya da dile getiren ve/veya muhatabı açısından bir anlama tekabül edebilme yeteneğine sahip olsa da, bu türden ifadelerin doğruluk değerinin belirlenebilmesi meselesi çözüme muhtaç bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

İmkânsız dünyalar üzerine mevcut tartışmanın, 40 yıl önce sürdürülen mümkün dünyalar tartışmasıyla aynı aşamada olduğu görünmektedir. (...) Şimdilerde, bunun uygulamalarının çeşitleri, felsefi ve mantıksal uygulamaların pek çoğunun merkezinde yer alan kavram haline geldi (...). İmkânsız dünyalar, çeşitli türlerin imkansızlıklarının tedavisinde görüldüğü kadar faydalı olduklarını ispatlarsa aynı kaderi yaşayabilirler (Berto-Jago, 2018).

Mümkün dünyalar fikri henüz oldukça yeni iken anlamsız bir düşün-

ce olarak ilan edilmişti. Bugünse benzer şekilde, imkânsız dünyalar düşüncesi bilhassa temel mantık yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle çoklukla yadsınmaktadır. Oysa modal mantıkta gelinen aşama, imkânsız dünyalara meşru bir şekilde yer açmanın zeminini sunmaktadır. Tartışılması ve geliştirilmesi gereken hususlar olmakla birlikte da, sağlanan meşru zemin üzerinde imkânsız dünyalar metafiziğini içeren felsefi anlayışlar geliştirmek, felsefenin yetki alanını hiç olmadığı kadar zenginleştirecektir.

Kaynaklar

- Berto, F. & Jago M. (2018). Impossible Worlds. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/impossible-worlds>.
- Berto, F. (2017). Impossible Worlds and the Logic of Imagination. *Erkenntnis*, 82 (6), 1277-1297.
- Brun, J. (1997). *Stoa Felsefesi*. (Çev. M. Atıcı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Caston, V. (1999). Something and Nothing: The Stoics on Concepts and Universals. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 17, 145-213.
- David, M. (1985). Nonexistence and Reid's Conception of Conceiving. *Grazer Philosophische Studien*, 25 (1), 585-599.
- Dürüşken, Ç. (1991). Stoa Mantığı. *Felsefe Arkivi*, 28, 287-308.
- Ekren, U. (2005). Nesnel Teorisine Giriş, 1. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 7, 43-52.
- Ekren, U. (2010). Alexius von Meinong ve Nesnel Teorisi. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 17, 9-26.
- Jago, M. (2014). *The Impossible an Essay on Hyperintentionality*. Oxford: Oxford University Press.
- Leibniz, G. W. (2003). *Monadoloji ya da Felsefenin İlkeleri*. (Çev. O. Ürek). İstanbul: Biblos Yayınları.
- Lewis, D. (1973). *Counterfactuals*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lewis, D. (1982). Logic for Equivocators. *Noûs*, 16 (3), 431-441.
- Lewis, D. (1986). *On The Plurality of Worlds*. Oxford: Basil Blackwell.
- Meinong A. (1904). The Theory of Objects. *From Realism and the Background of Phenomenology*. (Ed. R. Chilsom). Glencoe, Illinois: Free Press, 76-117.
- Nolan D. (1997). Impossible Worlds: A Modest Approach. *Notre Dame Journal of*

- Formal Logic*, 38 (4), 535-572.
- Priest, G. (2005). *Towards Non-Being the Logic and Metaphysics of Intentionality*. Oxford: Clarendon Press.
- Priest, G. (2008) *An Introduction to Non-Classical Logic From If to Is*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Priest, G. (2016). Thinking the Impossible. *Philosophical Studies*, 173, 2649-2662.
- Reid T. (1997). *An Inquiry into the Human Mind: On the Principle of Common Sense*. (Ed. D. R. Brookes). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Routley, R. (1980). *Exploring Meinong's Jungle and Beyond*. Canberra: Australian National University Central Printery.
- Routley, R. (1982). On What There Is Not. *Philosophy and Phenomenological Research*, 43 (2), 151-177.
- Salmon, N. (1998). Nonexistence. *Noûs*, 32 (3), 277-319.
- Sellers, J. (2010). Stoic Ontology and Plato's Sophist. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, 107, 185-203.
- Yagisawa, T. (1988). Beyond Possible Worlds. *Philosophical Studies*, 53, 175-204.

Öz: Dil ve düşünce, fiili gerçekliği pek çok farklı şekilde resmedebilme yeteneğinin yanı sıra, hiçbir suretle fiili olmayanı inşa edebilme gücüne de sahiptir. Bu güç, aynı zamanda, felsefenin metafizik sorunlar yumağı haline gelmesinin temel sebeplerinden biri olarak eleştirilmiştir. Ağırlıklı olarak 20.yy.'ın başından itibaren filozofları dilin ıslahıyla ilgili çalışmalara sevk eden temel saiklerden biri, metafiziği kapı dışında bırakarak, bilimin yaptığı gibi, fiili gerçekliğe sıkı sıkıya bağlı bir felsefi anlayış geliştirme çabasıdır. Ne var ki, dil ve düşünce yalnızca fiilen varolanla sınırlandırılmaya çalışıldığında felsefe yapabilmeyen imkânı da o ölçüde güçleşir. Nitekim metafiziksiz bir felsefe inşa etme girişimleri de başarılı olamamıştır. Mantıksal ve matematiksel gelişmelere paralel olarak dönüşen ve sınırları klasik metafizikten daha geniş bir metafiziği içerecek felsefi yaklaşımlar gelişmiştir. Bu çalışmanın teması, söz konusu bu yaklaşımlardan biri olan "imkânsız dünyalar" tasavvurudur.

Anahtar Kelimeler: İmkânsız dünyalar, A. Meinong, David Lewis, metafizik, semantik.

[¹] Bu makale, 2020'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında *Varolmayan Nesnelere Semantiği* başlığıyla savunulan basılmamış doktora tezinden üretilmiştir.

